

ETKK:n mediaseminaari:

Dokumenttikin on kertomus

mutta kuka on kertoja?

ETKK:n mediaseminaarissa pohdittiin dokumenttaarien tekemistä. Näkemyksistään kertoivat ohjaajat Jarmo Jääskeläinen ja Virpi Suutari, erityisopettaja Jukka Haveri sekä yhdysvaltalaisessa Educational Video Centerissa työskentelevä Amy Melnick. Päähuomio oli projektien ohjaamisessa kouluissa.

Suomalaisen dokumenttielokuvan Grand Old Man Jarmo Jääskeläinen piti seminaarin avausluennon. Hän ei kohdistanut esitelmäänsä erityisesti koulumaailman dokumenttiprojekteihin, vaan valotti dokumenttielokuvan lähtökohtia ja sen suhdetta fiktion tekemiseen.

Jääskeläinen piti dokumenttia ehdottoman marginaalisena kerroksen muotona. Eurooppalaisten tv-kanavien ohjelmistosta vain neljä prosenttia on dokumentteja, ja niistäkin suurin osa esitetään myöhäisillissa, parhaan katseluaajan ulkopuolella. Valkokankailla doku-

menttia näkee vieläkin harvemmin.

Jääskeläinen liittyy dokumenttielokuvan historian kirjoittamiseen: dokumentti luo aina ajankuvaa. Mutta vaikka tarinan ainekset poimitaan elävän elämän murusista, on kyseessä silti aina kertomus, joka tarvitsee myös dramaturgisen kaaren: alun, etenevän kehityksen ja lopun.

Visuaalisen voiman käyttö on Jääskeläisen mukaan hyvän dokumentin edellytys. Lyhyt tv:n ajankohtaisraportti voi perustua vain jonkin asian esittelyyn, mutta dokumenttielokuvan tulee ottaa myös aika ja tila hallintaan - elokuvall-

sin keinoin. Onnistuessaan dokumentti-elokuva on Jääskeläisen mukaan kiinnostava jopa ilman ääniraidan tukea.

Dokumentin tekeminen edellyttää vankkaa pohjatytötä - perehtymistä taustoihin, näkökulman muotoilua, ennakkohaastatteluja, kuvauspaikkojen valintaa... Työhön kuuluu, että yllätykset muuttavat suunnitelmia, mutta ilman suunnitelmaa voivat Jääskeläisen mukaan toimia vain **Frederik Wisemanin** tapaiset nerot, joita maailmaan mahtuu vain yhden käden sormilla laskettava määrä.

Jääskeläinen on viime vuodet johtanut TV-2:n *Dokumenttiprojektia*, joka on rahoittanut kotimaista tuotantoa ja hankkinut alan ulkomaisia klassikkoja kakkoskanavalle. Hän sai viime keväänä tunnustuksen elämäntyöstään, kun AVEK ojensi hänelle erikoispalkinnon elokuvan juhluvuoden Jussi-palkintojen jaon yhteydessä.

Kansainvälisesti tunnetuimmat Jääskeläisen työt ovat koskettavia henkilökuvia Puolasta, jossa Jääskeläinen asui sosialismin viimeisen vuosikymmenen rapistuksessa 1970-luvulla. Seminaarissa katsottiin näytteitä Puolan kauden elokuvista, joissa haastattelu- ja kuvauspaikkojen valinnalla, valaistuksella ja kuvaushetken valinnalla oli suuri dramaturginen rooli.

Parhaillaan Jääskeläinen työstää kokemuksiaan kirjaksi, joka tulee markkinoille arviolta vuoden kuluttua. Kirjaan tulee liittymään myös video, johon on koottu näytteitä Jääskeläisen parhaista elokuvista. Kiinnostavaa materiaalia myös koulukäyttöön!

Dokumentti kouluprojektina

Jääskeläisen jälkeen Amy Melnick alusti New Yorkissa toimivan *Educational Video Centerin* (EVC) toiminnasta.

EVC toimii lähinnä yksityisten säätiöiden tuella. Se opettaa kouluja käyttämään videotallenteita hyväksi opetuksessa ja pitää koulujen kanssa yhteis-

Kuvat: Marikki Kantola

Amy Melnick

Opettajan ja oppilaiden mielikuvat eivät mene aina yhteen. Videolla ei olekaan vain yhtä oikeaa kieltä.

työssä videokursseja, joissa yleensä pyritään dokumentin tekemiseen.

Käytännössä EVC:n videokursseille tullaan työharjoitteluun, joka amerikkalaisessa koulujärjestelmässä kuuluu opinto-ohjelmaan. Ryhmä tekee töitä noin 12 tuntia viikossa muutaman kuu-kauden ajan.

Kurssit alkavat elokuvien katselulla ja niiden analysoimisella, kuvaus- ja haastatteluharjoituksilla sekä tiedonhankinnan ja kirjoittamisen opiskelulla. Vasta tämän jälkeen aletaan toteuttaa omaa projektia. Kehiteltävien aiheiden joukosta ryhmä valitsee äänestämällä yhden tai kaksi parasta. Käsikirjoitusta työste-tään ryhmätyönä. Kuvausten ja raaka-leikkauksen jälkeen työtä vielä paran-nellaan asiantuntijakommenttien jäl-

rikkalaisesta koulujärjestelmästä ei ollut kovin ruusuinen. Eriarvoisuus yksityis-ten ja julkisten koulujen välillä on hui-ma ja opetusmetodit vaikuttivat kovin autoritaarisilta.

Vaikka USA on maailman medialisoi-tunein maa, ei siellä vielä ole lainkaan valtakunnallista ohjelmaa mediakasvat-uksen roolista kouluissa. Sen syntymis-tä estää julkisen rahoituksen vähyys sekä eri koulupiirien laaja itsenäisyys liittovaltiossa. Likimain kaikki alueen työ on näin yksittäisten koulujen ja EVC:n kaltaisten järjestöjen ansiokkaan toiminnan varassa.

Videoita oppilaiden omasta elämästä

Eriyisopettaja ja teatteri- ja videokouluttaja Jukka Haveri aloitti seminaarin sunnuntai-aamun teemalla "Meidän kou-lun videot".

Vaikka videoita hyödynne-täänkin Suomessa kouluissa jo useissa aineissa, aihe herättää vielä paljon kysymyksiä: "Mi-ten opettaa videon käyttöä, kun oppitunteja on vain 1-2 viikossa?" "Miten opettaja voi ohjata oppilaitaan löytämään AV-maailman?" "Mitä metodia pitäisi käyttää... mitä pitäisi ottaa huomioon?"

Haveri lähestyi aihetta kes-kittymällä videon merkityk-seen ja mahdollisuuksiin. Vi-deo mahdollistaa hänen mu-kaansa oppilaiden oman il-maisuus ja on samalla myös hyvää harjoitusta ryhmätyölle. Videon avulla tavoitetaan uusi kieli, jolla pystytään hallitse-maan ympäröivää maailmaa.

Se tarjoaa myös mahdollisuuden tutus-tua valittuun teemaan monesta eri nä-kökulmasta.

Tavoitteiden saavuttaminen ei ole vain aina ihan mutkatonta. Opettajan rooli on usein ongelmallinen. Ihanteelli-sinta on, jos opettaja tekee itsensä "työttömäksi" ja antaa oppilailleen riit-tävästi tilaa projektin toteuttamisessa. Ryhmätyön ohjaamisessa on kuitenkin varmistettava, että työ edistyy demo-kraattisesti ja että jokainen ryhmän jä-sen saa äänensä kuuluviin. Tavoitteita ei kannata asettaa etukäteen turhan kor-kealle, vaan on syytä miettiä, mikä har-joituksen osa-alue on kulloinkin tärkein.

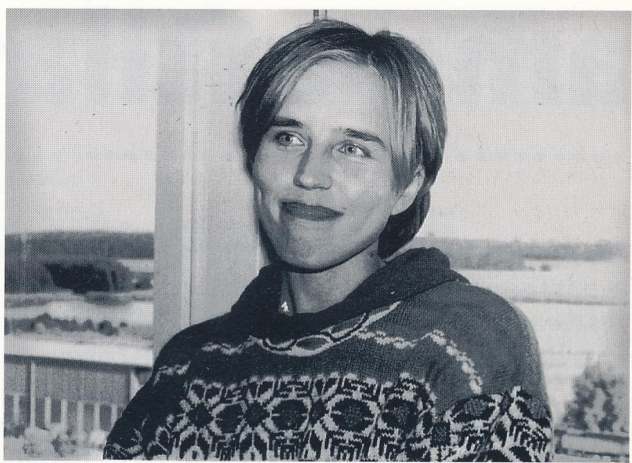
Haveri itse aloittaa opettamisensa kokeilusta, jossa oppilaille annetaan täysi sisällöllinen vapaus. Tämän jäl-keen siirrytään tarkemmin rajattuihin harjoituksiin, kunnes oppilaat ovat val-

miita itsenäiseen työskentelyyn. Haveri haluaa alistaa tekniikan ilmaisulle. Hän muistuttaa, että oppilailta ei pidä vaatia tilaustöitä, vaan heille on annettava mahdollisuus joustavaan ja nautinnolli-seen työskentelyyn, jossa on varaa myös epäonnistua.

Opettajan ja oppilaiden mielikuvat

korrekteja ja irratiionaaleja puolia.

Synti-dokumentissa ihmiset kertoivat tarinassa omista arkiympyröissään ja ikään kuin ripittäytyivät arkisista syn-neistään. Tekijät halusivat irti kaikesta psykologisoinnista ja he pyrkivät kirk-kaisiin tiivistyksiin. Miljöökuvauksissa tähdättiin ajan ja yhteiskunnan kuvaan.

Virpi Suutari

eivät mene aina yhteen, mutta videolla ei olekaan vain yhtä oikeaa kieltä. Haverin mukaan erityisen haastellisia ovat projektit, joissa oppilaat käsittelevät omia, jopa vaikeita asioitaan.

Tavallisuus voi järkyttää

Iltapäivä oli syntinen. Osanottajat näki-vät kohutun, Tampereen lyhytelokuva-festivaalilla yleisön suosikiksi nousseen, **Susanna Helkon** ja **Virpi Suutarin** oh-jaaman elokuvan: *Synti - dokumentti jo-kapäiväisistä rikoksista*. Virpi Suutari oli paikalla kertomassa dokumentin syn-nystä ja taustoista.

Synti on dokumentti, jossa tavalliset ihmiset kertovat elämänsä synneistä: ahneudesta, kateudesta, laiskuudesta, kohtuuttomuudesta, ylensyönnistä, yl-peydestä, himosta ja vihasta, tai niiden kohteeksi joutumisesta.

Suutari kertoi keksineensä dokumen-tin idean Estonia-dokumenttia seuratesa-an. Siinä turmasta selvinnyt tanska-laismies kertoi raadollisista tuntemuk-sistaan onnettomuuden hetkellä; pelas-takseen itsensä ihmiset olivat valmiita tekemään mitä tahansa - sankareita oli turha etsiä.

Tekijäkaksikko päätti pohti arjen mo-raalia ottamalla työkalukseen seitsemän kuolemasyntiä. Ohjaajat olivat kiin-nostuneita arjen kokemuksista ja ihmisten kanssakäymisestä, josta etsittiin epä-

Kuka tahansa voisi seisoa juuri näissä olohuoneissa kertomassa synneistään.

Synti sai Tampereen elokuvajuhlilla ristiriitaisen vastaanoton. Tekijöitä syy-tettiin jopa ihmisten hyväksikäytöstä ja fasismista. Suutari myönsi, että kritiikki hämmensi ja loukkasi, mutta toisaalta tekijät olivat hyvillään siitä, että doku-menti herätti keskustelua.

"Dokumentin ihmiset ovat täysin ta-vallisia. Olemme tottuneet katsomaan televisiosta kriisejä, sotia ja raakkuksia, mutta tavallisuus voi toisinaan olla vaarallisempaa ja vaikeampaa", Suutari ki-teytti.

Tai kuten dokumentissa esiintynyt, synnin kohteeksi joutunut henkilö tote-si kuvausten jälkeen:

"Jos naapurit tulee vielä kiusaamaan, tehdään uusi filmi ja vielä yksilöidym-pi."

PERTTI NÄRÄNEN (JÄÄSKELÄISEN JA MELNICKIN OSUUS)

MAIKKI KANTOLA (HAVERI JA SUUTARI)

Kirjoittajat ovat Peilin toimitusneuvoston jäseniä.

Jukka Haveri

keen, ja lopulta valmis työ julkistetaan koko kaupunginsalle avoimessa juhlasa. Viimeiseksi on vuorossa työraport-tien tekeminen portfolio-kansioihin, jotka oppilaat esittelevät palauteryh-missä.

Videodokumentit, joista Melnick esiti näytteitä, vaikuttivat tiukan asiapitoi-silta ja sosiaalisiin ongelmiin pureutu-ville. Aiheina olivat esimerkiksi koulu-tilat. Aiheina olivat esimerkiksi koulu-tilat. Aiheina olivat esimerkiksi koulu-tilat. Aiheina olivat esimerkiksi koulu-tilat.

Dokumenttien välittämä kuva ame-